

Teatr w Wilnie od początku XIX w. do 1939 r.

Teatr, opera i balet odradzały się na Litwie od połowy XVIII w., głównie na bogatych dworach wysokich urzędników państwowych. Nielicznym z nich udało się przetrwać do początków XIX w. Spektakle odbywały się również na bogatych dworach wileńskich. W 1785 r. w Wilnie oraz Kłajpedzie zainaugurowały działalność publiczne teatry miejskie. W Wilnie działalność profesjonalnych publicznych teatrów zapoczątkował wybitny polski działacz teatralny Wojciech Bogusławski, który otrzymał zezwolenie miejskiego magistratu na rozpoczęcie publicznej działalności teatralnej wraz ze swoją grupą teatralną. Była to pierwsza tego rodzaju instytucja w Wilnie, której działalność kształtowała gusta teatralne publiczności i zapoczątkowała poszukiwania wrażeń artystycznych w trakcie publicznych spektakli. Działała przez 5 lat. Kolejną grupę założył Dominykas Moravskis. Pierwszą litewską gwiazdą teatralną stała się żona założyciela - Mariana Korvelytė-Moravskienė (1765–1823). Zagrała we wszystkich spektaklach męża. Po jego śmierci przejęła pieczę nad grupą artystyczną, którą kierowała w latach 1801-1805. W tym czasie działalność teatru rozwijała się, wystawiano repertuar podobny do tego granego w Warszawie czy Paryżu. Teatrem oraz jego prowadzącą oczarowany był sam car, co ułatwiało prace instytucji i przynosiło jej prestiż. Car obiecywał Morawskiej pewien monopol na działalność jej teatru oraz proponował organizację występów poza Wilnem. Cenzurę nad teatrem sprawował uniwersytet, gdzie Morawska miała wiele zaprzyjaźnionych osób.

Jednocześnie w Wilnie swoją działalność rozpoczynała opera. Na początku XIX w. szykowano się do wystawienia sztuki *Romeo i Julia* i poszukiwano aktorów do spektaklu, a uniwersyteccy tancerze przygotowali balet. Spektakl odbył się w domu miejscowego zamożnego rodu Franków – w jednym pokoju śpiewano, w drugim tańczono, w kolejnym odbywał się fechtunek, a w pozostałych przygotowywano i dopracowywano stroje aktorów.

Ówczesne Wilno było miejscem wyróżniającym się pod względem rozwoju kulturalnego, w 1810 r. po długich przygotowaniach otwarto nowy teatr w budynku ratusza miejskiego. Do jego prowadzenia zaproszono wspomnianą Morawską, a pierwszą wystawioną sztuką była przetłumaczona z języka francuskiego niewielkich rozmiarów opera. Po roku okazało się, że teatr przynosi niewielkie zyski, a aktorzy występują w zniszczonych kostiumach. Zaczęto rozważać zamknięcie instytucji, lecz w czasie późniejszym zaniechano tego pomysłu. W mieście gościły liczne grupy teatralne z Europy, m.in. z Włoch, Polski oraz Niemiec.

W 1841 roku w ramach obchodów uroczystości urodzin cara Aleksandra w pałacu Sapiechów wystawiono dwie opery. Obchodom towarzyszyły śpiewy chóru oraz uroczyste salwy wojskowych armat.

W artykułach prasowych minionego okresu możemy przeczytać, iż dla przeciętnego Litwina teatr był miejscem, gdzie mógł się doksztalać. Określano tę instytucję mianem publicznej szkoły kultury osobistej uczącej dostrzegania piękna w sztuce. Było to miejsce, w którym kształtowano społeczne gusta. Uczono tam zasad moralności, przyzwoitości oraz umiejętności dostrzegania indywidualnych potrzeb każdego człowieka.

W latach 1830-1880 idea teatru w Wilnie upowszechniała się. Wznoszono nowe budynki teatralne, stale rosła ilość widzów na spektaklach oraz liczba wystawianych sztuk. Po powstaniu styczniowym zakazano jednak wystawiania spektakli w języku polskim, a w litewską sztukę teatralną zdominował język rosyjski. Pod koniec XIX w. na znaczeniu zyskał ruch litewskiego odrodzenia narodowego.

Wraz z odradzaniem litewskiej świadomości narodowej odbywały się tzw. *Klojimų vakarai* (z lit.) - spektakle w wiejskich drewnianych chatkach. W 1899 r. w Połędzie po raz pierwszy publicznie wystawiono spektakl w języku litewskim *Amerika pirtyje* (z lit. *Ameryka w łaźni*) autorstwa Antanasa Vilkutaitis-Keturakisa i Juozasa Vilkutaitisa.

Wraz z odrodzeniem narodowym pojawiła się myśl stworzenia litewskiego teatru narodowego, a wraz z nim pierwszej opery. 6 listopada 1906 r. w Wilnie, po zniesieniu zakazu druku w języku litewskim, odbyła się premiera pierwszej litewskiej opery *Birutė*. Autorami byli Gabrielis Landsbergis-Žemkalnis oraz kompozytor Mikas Petrauskas.

W 1895 r. Maironis (właśc. Jonas Mačiulis) stworzył pierwszą litewską operę, lecz jej sukces został ograniczony przez obowiązujący ówczesnie zakaz druku w języku litewskim, który trwał do 1904 roku. Po tej dacie rozkwit teatru litewskiego nabrał intensywności, rozprzestrzeniała się idea rozkwitu litewskiej sztuki teatralnej.

16 lutego 1918 roku, w dniu ogłoszenia niepodległości państwa litewskiego, powołano również Komisję Teatralną przy Ministerstwie Oświaty. Jej zadaniem było sprawowanie nadzoru nad tworzącymi się teatrami, operą i zakładanymi szkołami teatralnymi. Rozpoznawalnymi ówczesnie zespołami artystycznymi była grupa dramatyczna pod przewodnictwem Antanasa Vaičkasa, oraz chóry kierowane przez Juozasa Tallat-Kelpšosa i Antanasa Vaičiūna.

Zajęcie miasta przez polskie wojska w dwudziestoleciu międzywojennym wstrzymało aktywność wszystkich zespołów dotychczas działających w mieście. Teatry oraz opera przeniosły się do tymczasowej stolicy w Kownie, gdzie pod koniec 1920 r. otwarto operę narodową. W 1941 r. naziści okupujący Litwę zainicjowali restaurację instytucji teatralnych oraz opery w Wilnie.

Bibliografia (źródła internetowe):

www.veidas.lt

www.opera.lt

www.istorija.lt

www.teatras.lt

www.vmt.lt